Nusret Cömert

"Liberalizasyon süreci kararlılıkla sürdürülmeli"

PETFORM Yönetim Kurulu Başkanı Nusret Cömert, doğal gaz piyasası ile arama ve üretim sektörüne ilişkin sorularımızı yanıtladı. Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun temel hedeflerine ulaşma konusunda bazı gecikmelerin yaşanmasını anlayışla karşılamak gerektiğini ifade eden Cömert, liberalizasyon sürecinin kararlılıkla sürdürülmesi gerektiğinin altını çizdi.

Murat Fırat

PETFORM Yönetim Kurulu Başkanı Nusret Cömert'le doğal gaz piyasasını ve arama-üretim sektörünü, PETFORM'un Ankara Kavaklıdere'deki yeni ofisinde konuştuk. Sorularımızı temelden çözümü için Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun henüz hayata geçirilmeyen hususlarının uygulanmaya başlanması ve Mocilu'ya bekleyen Türk Petrol Kanunu'nun bir taksim reviziyonlarını ardından yürürlüğe girmesi gerektiğini ifade eden Cömert, "Geldiğimiz noktada 4646 sayılı Kanunun birçok hükmünün de uygulandığını söylemek gerek. Dolayısıyla bu bile, bulunduğumuz noktada temel hedefien herhangi bir sapmanın olmadığının önemli bir kanıtıdır. Şimdi bizim önerimiz; Kanunun uygulanmamış olan hükümlerinin de, yapılan iyi uygulamalar paralelinde uygulanmasıdır" şeklinde konuştu.

■ PETFORM'un hedeflerinden ve faaliyetlerinden bahseder misiniz?

Biz PETFORM'u 2000 yılında az sayıdaki kurucu üyenin katılımıyla kurduk. O dönemde, hem petrol ve doğal gaz arama - üretim sektörünü temsil edecek, bu konuda faaliyet gösteren ya da göstermeyi düşünen şirketlerin bilgi birikimlerini bir araya getirecek ve sektör görüşü oluşturacak bir oluşum henüz yokta. PETFORM'u bu amaçla kurduk ve bu kapsamda bugüne kadar 9 yılı aşkın süredir çalışmalarımızı devam ettirdik. Bilindiği gibi 2001 yılında serbest piyasaların olmazsa olmazıyla 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu TBMM'den geçti. Bunların yanı sıra gündemde hala üzerinde çalıştığımız Türk Petrol Kanunu vardı. Bu Kanun da bizim çalışma konularımız içerisinde yer alıyor. Bugün geldiğimiz noktada temel hedefien herhangi bir sapmanın olmadığının önemli bir kanıtıdır. Şimdi bizim önerimiz; Kanunun uygulanmamış olan hükümlerinin de, yapılan iyi uygulamalar paralelinde uygulanmasıdır.

■ Bugüne kadar uygulanamayan Kanun hükümlerinin hangi öncelikle uygulanmasını istiyorsunuz?

Geldiğimiz noktada BOTAŞ'ın elindeki kontratların yüzde 80'inin devredilmediği, BOTAŞ'ın bakiki olarak BOTAŞ İletim ve BOTAŞ Ticaret olarak ayrıştırılmasının tamamlanmadığı bir yapı görüyoruz. Bizim önceliklerimiz arasında BOTAŞ'ın ayrıştırılması yer alıyor. BOTAŞ'ın ayrıştırılması BOTAŞ'ın ilanıdan için de çok önemli. Bugün ticari işletmelerin bulunduğu, şirket yönetiminde iş kolları, müşteri grupları, sahiplik ve daha birçok başka unsura göre yapısal bir ve performans ölçütleri yapılır. Ama bir tarafta boru hattı bir tarafta iletim bir tarafta ticaret olan bir BOTAŞ'ın bilançosunda pozitif ya da negatif bir veri görünmeyi bunu nasıl yorumlayıp, performansı değerlendirmesini yapabiliriz? Tabii ki BOTAŞ yöneticileri çok iyi niyetli ve profesyonel olarak çok değerli çalışmalar yapıyorlar. Ancak ayrıştırma olursa bu alanların hepsi ayrı ayrı ve verimlilik esasına göre çalışacaktır ve ona göre de bir performans göstercektir diye düşünüyoruz.

Maliyeti esasına dayanan fiyatlandırmadan bahsediyoruz. Her yeden önce serbest piyasa yapısı içerisinde böyle bir şeyden bahsetmek gerek bile yok. Şirketler alım satımlarını rekabet ortamı içerisinde yaparlar. Güçlü, verimli ve müzakerelerini iyi yapabilen şirketler kazanır, diğerleri kaybeder. İşle ilgili ev ödevini iyi yapmamış, riskleri iyi hesaplamamış olan şirketler de bunun sonucuna katlanır.

Ama bugün için bir devlet tekeli ve geçiş döneminin varlığından bahsedersek, o zaman, piyasaya yeni girecek olanların da piyasanın dışına itilmesine engel olacak mekanizmalar geliştirmek gerekir. Maliyet bazlı fiyatlandırma mekanizmasına ilişkin Yüksek Planlama Kurulu kararı da bunu hedefliyor aslında. Bir maliyet bazlı fiyatlandırmanın, rekabet ortamının sağlanması ve BOTAŞ'ın piyasa payının belirli bir seviyeye inene kadar etkili bir biçimde uygulanması açısından çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Ancak, bu hedeflere ulaşıldıktan sonra bunun tamamen serbest bir piyasa olduğunu ifadetliyoruz. Çünkü piyasa bunu zaten oluşturacaktır.

Çapraz sübvansiyonların piyasayı bozabileceğini biliyoruz. Örneğin 2008 yılında bunu şahit olduk. Rekabet Kurumu'nun, bir müracaat üzerine yaptığı değerlendirmede BOTAŞ'ın maliyetinin altında satış yaptığı tespit edildi. Bu rekabet ihlalinin önlenmesi önemli bir çalışmasıydı. Zaten Yüksek Planlama Kurulu'nun kararından sonra maliyet bazlı fiyatlandırma uygulanmaya başlandı. Biz bunun doğru, zamanında ve eksiksiz olarak uygulanmasının çok faydalı olduğunu düşünüyoruz. Maliyet artışlarının olduğu kadar maliyeti azalıyorsa da fiyatlara yansıtılması gerekir. Sübvansiyonlar kısa vadede nihai tüketicinin lehineymiş gibi görülebilirse ama orta ve uzun vadede bunun matluka yıkıcı etkileri olacaktır. Konuya vizyonel bakan nihai tüketici de bunu arzu etmez. Çünkü nihai tüketicinin istediği sürdürülebilir, maliyet etkin, kaliteli, çevre dostu enerji kaynağının kendisine tedarik edilmesidir.

İthalat devri ihtiyari değil gereklilik olmalı

Ayrıca, çoklu ikmalcinin olduğu bir piyasadan ve tam rekabet ortamından söz edebilmek için tekel konumundaki kamunun piyasadaki ağırlığının azaltılması gerektiğini düşünüyoruz. Kanun, BOTAŞ'ın elindeki kontratların yüzde 80'ini devretmesini öngörüyordu. Ancak bir o kadar radikal değiliz. Yani BOTAŞ'ın elindeki kontratların ille de yüzde 80'ini devretmesi konusunda ısrarcı değiliz. Bizim arzu ettiğimiz ya da olmasının yararlı olacağını düşündüğümüz oran oranlara serbest piyasa ortamının işleyebileceği bir orandır. Buna da piyasa kendi karar verecektir. Ancak ille de bir yüzde rakamında gerekiyorsa, öncelikle kontratların yüzde 51'inin devredilmesini isteriz. Kontratların yarısından biraz fazlasının devredilmesini isteriz ki, BOTAŞ yine yüzde 49'luk ağırlığı olan, çok önemli bir oyuncu olarak piyasada kalacaktır. Ancak en azından yüzde 40-51 oranı ile serbest rekabet ortamına geçebilecek bir seviyeden bahsetmek gerek bile yok. Şirketler alım satımlarını rekabet ortamı içerisinde yaparlar. Güçlü, verimli ve müzakerelerini iyi yapabilen şirketler kazanır, diğerleri kaybeder. İşle ilgili ev ödevini iyi yapmamış, riskleri iyi hesaplamamış olan şirketler de bunun sonucuna katlanır.

> **4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu değişikliği için çalışmalar olduğunu gözlemliyoruz ancak henüz taraftmıza resmi kanallardan ulaşmış bir metin yok. Değişikliğin sektörle birlikte 'ortak akıl' çerçevesinde yapılmasını, bizden görüş alınmasını ve bunun dikkate alınmasını, muhatabın sektör adına PETFORM olduğunun anlaşılmasını istiyoruz.**

Piyasaya girecek olan bazı firmaların gidip diğer ülkelerin organize sanayi bölgelerinde gereken protokolü imzalama imkanları olmayabilir. Dolayısıyla bu şirketlerin miktar devri yoluyla, yani sınırda ithalattan sonra bütün hak ve yükümlülüklerileyle bu miktarı alıp piyasaya satma imkânları olabilir. Bu konuda bir sınırlama olmaması lazım.

Doğal gaz devri programlarının Kanunda ihtiyari değil de bir gereklilik olarak yer alması çok önemli. Yani değişiklik önerisinde de Kanun'un ilgili maddesinde "yapabilir" değil de "yapar" şeklinde bir ifadenin yer alması ve bunun da uygulamaya geçirilmesi çok iyi olacaktır.

Herkes eşit koşullarda sisteme erişebilmeli

Hatırlanacağı üzere ŞİD büyük tartışmalara oldu. ŞİD'in hazırlanması ciddi bir süreç gerektirdi. Hazırlanmasından sonra uygulamaya geçilmesi de ayrı bir süreçti. Ilk taştanların devreye girmesine herkes merakla bakıyordu. Mart 2007'de İstanbul'da gerçekleştirdiğimiz 1 Taştanlar Forumu'ndaki merak dolu sorulan hatırlıyorum. Ancak bu sistem çalışmaya başladı. ŞİD şu anda sağlıklı çalışıyor. Ama ŞİD çok dinamik bir mevzuattır. Bu iş ilk başlarken hep, "Aman cesaretimiz kırmayalım, çekingen olmayalım" dedim, İngiltere bu konuda iyi bir örnek olarak gösterdi. İngiltere'de bunun başlayıp da oturması için geçen kısa sürede 400'den fazla değişiklige gidildi. Bizim de değişiklik yapmaktan çekinmememiz gerekiyor. Nitekim Türkiye'de de gereken değişiklikler gereken zamanlarda yapıldı. Şu anda çalışan bir sistem var. Bu sistemde de BOTAŞ dahil 7 tane taştıan var ve bunlar günlük nominasyon ve dengelemelerle yürüyen komplike işlemler. Ayrıştırmanın olmaması tedeniyle zaman zaman sıkıntılar yaşanabiliyor. Çünkü eğer bu taştıanlardan bir tanesi aynı zamanda bazının sahibi ve amiriyse, o zaman belki her şeyin mükemmel olduğu günlerde bir sıkıntı olmaz ama küçük bir sıkıntı olduğu anda bir karar verilmesi gerekiyorsa o kararın ne yönde olacağını herkes tahmin edebilir. Çünkü dünyanın her yerinde böyle olacaktır, bu doğaldır. O zaman bunun kolay gözlemlerde de zor günlerde de eşit ve adil bir şekilde görüntülmesi gerekmektedir. Herkesin eşit koşullarda sisteme erişiminin mümkün olabilmesi gerekiyor.

devamını sayfa 11'de

"Liberalizasyon süreci kararlılıkla sürdürülmeli"

baş tarafı sayfa 9'da

Türkiye'deki doğal gaz üretimi şu anda az olduğu için bursa ithalat yoluyla yapmamız gerekiyor. O zaman ithalatın önemli açmamız lazım. Yani bir taraftan "mevcut kontratlar dikkate alınır" gibi ifadelerle ithalatın önünün tıkanmaması lazım. Bu öyle bir ifadir ki, herkes farklı yorumlayabilir. Bunun yorumunu EPDK Başkanı olarak, "Ben çalışmasını yapıcın, Türkiye'nin ilave gaza ihtiyacı vardır" şeklinde de yapabilirsiniz, BOTAŞ'a ve piyasaya yeni giren oyunculara da sorabilirsiniz. Biz bunun doğru olmadığını düşünüyoruz. EPDK'nın yapması gereken ön yeterliliklere bakarak izni vermek ya da izin vermemekti. EPDK izin verirse de zaten bunu düzenleyecek ve denetleyecektir.

LNG'de her iki tarafında riskleri görebilecegi bir sistem oluşturulmalı

■ LNG piyasasında yaşanan gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dünyada LNG piyasası son derece gelişti ve gelişmeye devam ediyor. Yaşadığımız son kürcsel krizden sonra dünyanın bazı bölgelerindeki Aliağa LNG Terminalleri Kullanım Usul ve Esasları'na ilişkin dersek fiyatlarımız kendi görüşlerini yetkilibere önlerdi açmamız lazım. Yani bir taraftan "mevcut kontratlar dikkate alınır" gibi ifadelerle ithalatın önünün tıkanmaması lazım. Bu öyle bir ifadir ki, herkes farklı yorumlayabilir. Bunun yorumunu EPDK Başkanı olarak, "Ben çalışmasını yapıcın, Türkiye'nin ilave gaza ihtiyacı vardır" şeklinde de yapabilirsiniz, BOTAŞ'a ve piyasaya yeni giren oyunculara da sorabilirsiniz. Biz bunun doğru olmadığını düşünüyoruz. EPDK'nın yapması gereken ön yeterliliklere bakarak izni vermek ya da izin vermemekti. EPDK izin verirse de zaten bunu düzenleyecek ve denetleyecektir.

Kanun değişikliği neticesinde içerikte, uygulamalarda, konulan hedeflerde farklılıklar olabilir, bu da doğaldır. Ancak piyasadaki temel doğrultu, yani liberalizasyon süreci kesinlikle sekteye uğratılmamalı; kararlılıkla sürdürülmeli.

Zira yerli - yabancı tüm yatırımcılar, doğalgaz piyasasında yatırım ortamının netleştirilmesini, kısacası önümü görmek istiyor.

tüketimdeki düralmaya rağmen, daha esnek bir yapısı olan LNG'nin tüketim miktarının artabileceği yönünde bir takım öngörüler var. Belki kısa dönem içerisinde arz-talep yapısı nedeniyle de fiyatlara da yansıyabilecek. Bu ihtimaller, gerçekleşmesi halinde de bu durumu, nihai tüketiciler ve yeni ikmaller için bir fırsat olabilir. Mevcut Kanundaki bir değişiklik ile spot LNG üzerindeki kısıtlamalar kaldırılırsa, Spot LNG'deki kısıtlamaların kaldırılması o gün için bir ihtiyaca cevap verdi. Belki dönemlerde arz yeterli olmadığı için BOTAŞ'ın spot LNG alımı ihtiyacı ortaya çıktı ve spot LNG alımı kısıtlamaların dışına çıkartıldı. Bu da bir anlamda BOTAŞ'ın elini rahatlattı ve bir başka oyuncunun küçük küçük piyasa içinde yer almasına yol açtı. Bunun devamı gelecektir, gelmelidir de. Ancak burada daha önemli olan zamanla yaygınlaş ve daha yüksek miktarlardaki kontratların ne şekilde yapılacağıdır. Bu da kaçınılmaz olarak eksiklikli hissedilen bir düzenlemenin yapılmasına beraberinde getiriyor. BOTAŞ Marmara Ereğlisi ile Egegaz işletmecisinin bu tankeri kabul etmek durumunda olacağı ve LNG'yi tankeri almak durumunda olacağı, yani yükümlülüklerini yerine getirecegi düzenlemeler de açıkça belirtilmelidir. Aksi takdirde o zaman bu taraf mükkül durumda kalacaktır. Tarafsız bir bakış açısıyla, bunların sağlanması halinde sistemin sorunsuz bir şekilde çalışacağını söyleyebiliriz. Bunlar sağlanmadan PETFORM'a mı üye olacak ve her iki tarafa da zarar verir. Dolayısıyla her iki tarafın da riskleri görecegi ve performans gösterecegi bir sistem oluşturulmalı.

■ Türkiye üzerinden gaz transitinin geliştirilmesine yönelik çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Bu, Türkiye'nin gündeminde olan ve bütün paydaşlar için çok önemli bir konu. Biz bunu yıllar önce kendi platformlarımızda, toplantı veya konferanslarımızda konuşarken ya da enerji sektöründe sanmalışmış bir basın kuruluşu olarak sizlerle değerlendirirken, şimdi bu konunun ulusal basına da yansıdığını görüyoruz ve bundan çok büyük bir memnuniyet duyuyoruz. Bu konu artık çok daha geniş platformlarda konuşuluyor. Bu konular gerçekten sade vatandaşlar tarafından da düşünülüyor ve gündeme getiriliyor. Eğer bu gelişmede benim küçük bir katkım varsa bunu ben mesleki bir keyif olarak düşünürüm. Çünkü bu gerçekten çok önemli bir konu. Bu konuya ilişkin temel hedeflerimizden bir tanesi, konumun kitlelere yayılması ve bir bilincin oluşturulmasıydı. Bunun gerçekleşiyiğini de memnuniyetle görüyoruz. Değişik fikirler ve bakış açıları olabilir ama bir bunları birer zenginlik olarak değerlendiriyoruz.

Gaz transitinin Türkiye üzerinden gerçekleştirilmesinin artık Türkiye için gerekli ve önemli olduğu konusunda en azından çoğunluğun hemfikir olduğunu görüyoruz. Ayrıca bunun doğru bir şekilde yapılması gerekliği konusunda da herkesin hemfikir olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yapılması için de yine bütün paydaşların adil ve makul bir ortamın yaratılması gerekir. Böylece onlar da yatırım kararlarını ya da mtsaade kararlarını ona göre alabilirler. Yoksa bu iş yürümez. Tek başına yatırımcının, "Yatırım yapacağım", izin vericinin, "İzin vereceğim", kullanıcının da, "Kullanacağım" demesiyle bu iş yürümez. Bütün paydaşlar bu işin içinde olmalı.

Biz de PETFORM olarak, gaz transiti konusunda kendi imkanlarımızla bir Transit Alt Çalışma Grubu oluşturarak bu görüşleri ortaya koyduk. Bu görüşlerimizi de Temmuz ayı içerisinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na sunduk.

■ Su anda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın üzerinde çalıştığı Doğal Gaz Piyasası Kanunu Değişikliği Taslağı'nda BOTAŞ'ın iki ayrı özel kişilik olarak yapılandırılması söz konusu. Bu ayrışım piyasanın beklentilerini karşılıyor mu?

Bir de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın bir taslak üzerinde çalıştığını duyuyoruz. Ama bu çalışmaların henüz belirli bir noktaya gelmediğini düşünüyoruz. Çünkü bu taslakla ilgili henüz sektör görüşü alınmış değil. Hükümet bir sivil toplum örgütü olan PETFORM'a mı bir taslak gönderdi ne de böyle bir taslaklaştığı görüş sorulda. Dolayısıyla bu çalışmaların henüz erken aşamalarda olduğunu düşünüyoruz. Çalışmalar belirli bir aşamaya getirilirse bizimle paylaşılacaktır diye düşünüyoruz. Çünkü eğer bu, sektör oyuncuları tarafından uygulanacak ise uygulanabilir bir düzenleme olması açısından doğal olarak bizimle paylaşılması gerekir. Eğer bu taslak bize gelirse konuya ilişkin düşünce ve önerilerimizi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na sunarız ve sizinle de daha sağlıklı bir değerlendirme yapma imkanına sahip olurız.

PETFORM Yönetim Kurulu Başkanı Nusret Cömert, Emre Ertürk ve Murat Fırat'ın sorularını yanıtladı.

Son dönemde atılan adımların hepsini olumlu buluyoruz

■ Son dönemde Türkiye'nin mevcut tedarikçileri ve potansiyel tedarikçi olabilecek ülkelerle imzalanan iyi niyet anlaşmaları, protokoller, Nabucco'ya ilişkin Hükümetlerarası Anlaşma'nın imzalandığı son derece yoğun bir sürcez tanıklık ettik. Bu kapsamda Türkiye'nin son dönemde çizdiği yeka nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayrıca, 2011'de bitecek kontrat ile ilgili düşüncelerinizi alabilirmiyiz?

Arz güvenliği çok önemli. Bu bağlamda öncelikli hedef; Türkiye'nin uygun koşullarla doğal gaz getirmesi, arz kaynakları ve güzergahlarını çeşitlendirmesi ve arz güvenliği sorununa çözüm bulmasıdır. 2011 yılı sonunda dolacak olan birinci kontratın yenilenmesi ya da onun yerine yeni bir kontrat imzalanması tabii ki arz kaynaklarından bir tanesidir. Tabii ki biz, birinin diğerine tercih edilmesi yönünde bir görüş ortaya koyamayız. En azından hepsi birer opsiyon olarak Türkiye'nin önünde bulunsun. Çünkü arz güvenliği sorunu gerçekten kapımızda olabilir. Bu da birkerde ciddi endişeler yaratıyor. Ancak bu özel sektör marifetiyle de yapılabilir. Kanun buna cevap verecek şekilde bir an önce ve hatta mümkünse bu yıl sonuna kadar değiştirilsin ve Hükümetlerarası Anlaşma imzalandı, ki bu çok önemli bir adımdı. Bu anlaşma projenin artık devletler tarafından desteklendiğini açıkça göstermekte.

Nusret Cömert

Türk Petrol Kanunu bir an önce yürürlüğe girmeli

■ TBMM'de görüşülmeyi bekleyen Türk Petrol Kanunu'na ilişkin beklentileriniz neler?

Türk Petrol Kanunu 2007 yılında dönemin Cumhurbaşkanı tarafından 4 maddesi veto edilerek TBMM'ye geri gönderilmişti. 2007 yılından bu yana da bu kanun, TBMM Enerji Komisyonu gündeminde alınıp görüşülmeyi bekliyor. Sektörde büyük bir beklentidir bakım. Hukuki zeminde eksiklikler çok azına Kanunun ne zaman çıkacağı belli değil. Bu yüzden kanunun revize edilerek bir an önce yürürlüğe girmesini bekliyoruz. Bu Kanun'un bir an önce görüşülüp çıkartılmasının çok ciddi olduğunu düşünüyoruz. Ülkemize ve paydaşlara son derece büyük faydalar sağlayacağına, arama-üretim faaliyetlerini önemli ölçüde artıracağına inanıyoruz. Derneğimizin temel beklentisi, devletimizin petrol ve gaz arama- üretim faaliyetlerini desteklemesi ve bunu bir "devlet politikası" olarak benimsemesi. Ayrıca Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün yapısı kesinlikle güçlendirilmeli. Sektörün gelişmesi için PİGM güclü bir kamu otoritesi olarak sektöründe yetki almalı.

Bugün Kyoto Protokolü'ne taraf olmuş durumdayız. Karbon salınımı kısıtlamaları ve iklim değişikliğinden bahsediyoruz. Biz diğer ülkelerin karbon salınımına itibatçı olarak katkıda bulunmak yerine kendimiz üretici olup bu anlamda kendi ülkemize destek olabiliriz. Bu da konunun diğer önemli bir boyutu. Her şeyden önce petrol ihtiyacımız artıyor ama üreti-mimiz düşüyor. Bize alarm zilleri çaldırsın, bizi endişelen-diren ilk parametre bu. Üretimimizi ancak daha fazla arama yaparak artırabiliriz. Daha çok arama yapabilmemiz için de bir takım önlemler getirmemiz lazım. Yeni Türk Petrol Kanunu'nun da buna önemli bir katkıda bulunacağını düşünüyoruz.